

Psixologiyada Psixologiya Yo'nalishi Talabalarining Kasbiy Shakllanish Muammosining Ilmiy O'rganilishi

Yusupjonova Iroda Abdirayimjonovna¹

Annotatsiya: uch masala bo'yicha ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish va o'rganish bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalar kasbiy tanlash va kasbiy motivatsiyasining muammosi psixolog olimlar tomonidan keng doirada tadqiq qilingan. Shu bilan birga, kasbiy o'zlikni anglash va aniqlashga taalluqli umummetodologik va nazariy muammolar nazariy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: talabalarining kasbiy shakllanish jarayoni, pedagogik muloqotning o'ziga xos xususiyatlari, bo'lajak psixologning kasbiy ongi, kasbiy motiv va motivatsiya, o'quv motiv.

bugungi kunda talabalarda psixolog sifatida kasbiy shakllanishi va unga ta'sir kuzatuvchi ijtimoiy-psixologik omillar to'g'risida ilmiy izlanishlar, tadqiqotlar va ilmiy tadqiqotlar a'lim muassasalari, jumladan, Kaliforniya universiteti (AQSH), Stanford universiteti (AQSH), Manchester universiteti (Buyuk Britaniya), Bergische Universität (Germaniya), Avstraliyaning Melburn universiteti va Lomonosov nomidagi Moskva davlidalalae biy yo'naltirish motivatsiyasini aniqlashga oid qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Jahonda o'quvchilarni kasbiy qobiliyatlarini aniqlovchi testlar ishlab chiqilgan (Kaliforniya universiteti), o'quvchilarni tanlashga bo'lgan munosabatlari (uniqlovchi testlar) o'quvchilarni yosh xususiyatlariga qarab kasb tanlash motivatsiyasining dinamikasi (University of Manchester), kasb tanlashda hududiy va etnik xususiyatlarning ta'siri (Bergische Universität), kasb tanlashda individual tipologik xususiyatlarning ta'siri (University of Melbourne), kasb tanlashka ar tizimi takomillashtirilgan (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti).

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlari psixolog olimlaridan GDAyzenk, VGaseev, BGAnev, B.A. Belov, A.P. Ershov, BCilin, IVimedadze, U.A. Kondratev, Ye.A.Klimov, I.M.Kondakov, VIKovalev, A.N.Leontev, A.K.Markova, RSNemov UN Osnitskiy, A.B.Orlov, Yu.M.Orlov G.G.Petrochenko, K.S.L.Malatonov, K.S.L.Maratonovl. bu fenomenga aloqador psixologik xususiyatlarni o'z tadqiqot ishlarida o'rgangan. Xorij olimlaridan D.Atkinson, A.Maslou, G.Myurrey, J.Nyutten, G.Olport, X.Xekxauzen, E.Fromm, Z.Freyd, K.Levin va boshqalar 6- miya homiyat kasb etuvchi ijtimoiy-psixologik vazifalarni aniqlashga qaratilgan tadqiqotlar olib bo'lgan.

Tadqiqot natijalari tahlili shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda kasbiy shakllanishni rivojlantirishga doir ilmiy izlanishlar olib borilishiga qaramay, aynan, amaliy psixologiyasida shakllanish omillarining faoliyat samaradorligiga ta'siri borasidagi ta'qiqotlar bugungi kunda yetarli darajada e'tirof etish mumkin.

Respublikamiz psixolog olimlaridan RB Abduraxmanova, Yu.M. Asadov, RZAsonova, R.A.Abdurasulov, A.A. Beknazarov, SH.R.Baratov, A.A. Zokirov, A.M.Jabborov, U.S.Jumayev, V.M.Karimova, O.E.Hayitov, S.X.Jalilova Z.T.Nishanova, B.N.Sirliiev, FIXaydarov, N.Xolyigitova, SH.S.Sharipov, BRQodirov, SNJo'rayeva KBQodirov va boshqalar o'z ilmiy tadqiqotlarida o'quv-tarbiyaviy jarayonlarni optimallashtirish, bo'lajak mutaxassislarda kasbiy muhim sifatlar o'zgartirish sidagi munosabatlarning texnika xususiyatlari hamda o'quvchilarda kasbiy motivlarni rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadigan komponentlarni aniqlashga doir yordam tadqiqotlar olib borilgan.

MDH mamlakatlari olimlari tomonidan ishlab chiqarilgan ko'plab olib borilgan. Jumladan, talabalarda kasbiy sifatlar davrida mehnat haqidagi tasavvurlarning o'rni xususiy mulk ega.

¹ Andijon davlat universiteti Umumiy psixologiya kafedrasida dotsenti vb (PhD)

Yu.M. Kondratev, MV Loginov, LG Paklarning ta'kidlashicha, inson hayot faoliyatining sub'yekti sifatida o'z shaxsiy faoliyatini turli faoliyat turlarida yosh rivojl anishining turli xil texnikalari bilan shug'ullanadi. Kasbiy rivojlanish texnikasi yoshga oid rivojlanish xususiyatlari bilan hamda kasbiy tayyorgarlik shart-sharoitlari bilan o'zaro bog'liq. Birinchisi umumiy shaxsiy sifat o'zgarishlarini, uningsi – kasbiy faoliyatning o'ziga xos ta'siri va aniq sub'yektiv faoliyatning ta'sirini dolzarblashtiradi. ishi, talabalik yosh bosqichi shaxsning butun keyingi rivojlanishi uchun ayniqsa ahamiyatlidir. Bu davrning asosiy etish yangi tuzilmasi, ya'ni qobiliyat identiklikka mumkin, hayot faoliyati sub'yekti sifatid bo'lajak mutaxassisning to'laqonli shakllanishi uchun asos yaratadizolinif qilish, yangi shaxsiy ma'nolarni rivojlantirish, shakllanishdagi keyingi normativ dunyolardan o'tish, ijtimoiy moslashish va rivojlanayotgan jamiyatning tez o'zgaruvchan sharoitida yetarli o'zo'zini aniqlashga tayyorlaydi [4, 5].

MV Bulanova-Toporkova, TM Buyakas YE. V. Shilovanning so'zlariga ko'ra, talaba yoshi faol ijtimoiy mustaqillik va shaxsiy erkinlikning shakllanish davridir. Bunga talabalarning auditoriyalarni tez-tez o'zgartirib turishi, kun davomida turli o'qish joylariga tashrif buyurishni ko'zda tutuvchi oliy o'quv yurtidagi mashg'ulotchilarning o'ziga xos xususiyatlari yordadi. Bu holatlar talabaning shaxsiy erkinligi, o'z vaqtini mustaqil rejalashtira olish qobiliyati, jamiyatdagi ishlari va xatti-harakatlari uchun natijalari uchun javobg'ar bo'ladi avishda o'zo'zini tartibga solish qobiliyati hali yetarli darajada rivojlanmagan bo'ladi. Natijada, ziddiyatlar yuzaga keladi:

ko'proq mustaqillikka kuch va uning oqibatlarini yetarli darajada baholay olmaslik;

hayotiy qarorlar qobul qilishda maqsadgga mumkinlik, qat'iyatlilik va nomutanosiblik;

oliy o'quvida o'qishga yuklamaning mavjudligi va kasbiy maqsadlarga yordam uchun ichki resurslarni safrbar qila olmaslik.

Istalgan va kerakli tanlov holatida bo'lgan talaba doimiy ravishda aniq ifodalangan ma'naviy xloqiy komponent bilan qaror qobul qilishga mashq qiladi.

Turli t adqiqotchilarning tajribasiga tayanib, mualliflar talabalik yillarida shaxsiy rivojlanishning alohida bosqichlarini, ul ijtimoiy muhofazaga oid fanlari ashadi. Birinchi bosqich (kassosan, birinchi kurs) – ta'lim vasbiy faoliyat usullarini o'zlashtirish bilan xarakterlanadi. Uning o'ziga xosligi shundaki, talabalar o'quv-kasbiy faoliyatining asosini tushunchalar, mashqlarlar, qonunlar, nazariy umumlashmalar tizimini tashkil etadi. Bu xolda nazariya amaliyotdan oldin, talabaning asosiy faoliyati esa nazariy bilim asoslarini o'zlashtirishga qaratilgan bo'ladi. Faoliyatning bu shakli asosiy bo'lib, shaxsning ushbu bosqichdagi rivojlanishini belgilab beradi. bosqich asosan kasbiy faoliyatning ijtimoiy ahamiyati o'zlashtiriladigan o'z vaol kurslarni qammrab oladi. Aynan shu davrda talaba o'zining bo'lajak kasbini butun jamoat ishlarida ishtirok etish prizmasi orqali ko'rib chiqqa boshlaydi. Fuqarolik tuyg'usining paydo bo'lishi uchun muhim ning muhim tuzilmasi bo'lib, u talaba nazoratdan boshqa faoliyatni faol o'zlashtirishni o'z ichiga o'tadi, oliy o'quv yurti o'quv faoliyatidan foydalanish bo'yicha. Shunday qilib, ijtimoiy faoliyat orqali qadamda talabalar faoliyatining yetakchi turi hisoblanadi. Uchinchi bosqich (asosan to'rtinchi o'quv yili) talabaning ijtimoiy ishlab chiqarish tizimida aniq rolli vazifalarni bajarish ko'nikmasini shakllantirishga to'g'ri keladi. Bu qobiliyat tanlangan kasbning ideal g'oyalarini real mazmunga imkon qadar yaqinlashtiradigan turli ishlab chiqarish amaliyoti tizimida o'rnatiladi va rivojlantiriladi. Har bir bosqichda nafqat shaxsiy rivojlanishning aniq vazifalari hal etiladi, balki keyingi bosqichga o'tish uchun ham sharoit yaraladi [3,6,7].

Bo'lg'usi psixologlarda kasbiy sifatlar rivojlanishi bo'yicha xorij olimlari tomonidan keng ko'lamda ishlar olib borilgan. Jumladan, L.Stepanovanning “Talaba shaxsiy rivojlanishning individual kasbiy-mo'ljalli trayektoriyasini boshoratlash (Gumanitar fanlar fakul'tetlari talabalari misolida)” (2022), ilmiy tadqiqotida talabalarning ta'lim olish jarayonida, shaxsiy bo'lib va individual kasbiy orientirlangan maydonini pragnozlashtirishga alohida e'tibor berilgan . , kasbiy jarayonda bo'lgan shaxsning individual kasbiy yo'nalishda malakaga va ko'rinishga ega bo'lgan tahlili [13,7].

O.Yu Shevchenkoning “Oliy ta'lim olish uchun talabalarning kasbiy anglash tizimida o'quv- kasbiy ustanovka ” (2004) nomli tadqiqot ishida kasbiy tayyorgarlik bo'yicha tehsil olayotgan turli

yo'nalishdagi kasbiy mashg'ulotlarni olib borish. , ularga o'quv- kasbiy ustanovkalar bo'yicha to'liq ma'lumot va anglanishlar kasbiy munosabati bilan ta'lim jarayonida o'rganilgan.

Bundan shaxsiy tarkibni kasbga ishlab chiqarish jarayonida aks tizimli motivatsion va mazmunli shakllanish dinamikasitahlil qilingan bo'lib, buni ishlab chiqarish talabalarning kasbga nisbatan munosabati va qarashlari kurslar kesimida o'zgarish dinamikasi, aynan bu o'zgarish universitetda tanqidiy kuchayishi aniqlangan. [1 , 4 , 7]

AR Rojkovaning “ Psixolog talabalarda shaxsiy va kasbiy sifatlarning trening sifati jarayonida ishlab chiqarish”(2004) mavzusidagi tadqiqot ishida bo'lg'usi psixologlarda zaruriy muhim kasbiy shaxslilik metodikasi va ularni turli xil texnikalar vositalari yordamida maqsadli rivojlantirish bo'yicha ishlab chiqarish va shakllantirilgan trening dasturining yordami o. 'lchanilib, amaliyotga tadbiiq qilingan. Ushbu tadqiqotda aniqlangan hollarga ko'ra, mutahassning muhim sifatlari rivojlanishiga bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Asosiy yangi kasbiy bilimlarni o'zlashtirish va zaruriy ko'nikma hamda malakalarga bo'lish bilan namoyon bo'ladi. Talabalar uchun bunday vaziyatlarda kursni yuqori bazaviy bilimlarni o'zlashtirish jarayoni tugaganida va amaliyot vaqtida yetarlicha tajribaga ega bo'lganda namoyon bo'ladi. Insonning individual xususiyatlarini va bajarayotgan faoliyat uslubini shakllantiradi, natijada kasbiy shakllanish jarayonida rivojlanib boradi.[1,2,7] Ushbu tadqiqotlarda ma'lumotlardan bizni tadqiqotimizni eksperimentga asoslangan asos sifatida aniqlandi.

SVTarasovning “OTM ta'lim jarayonida pedagog-psixologlar muhim kasbiy sifatlarning rivojlanishi” (2004) deb nomlangan ilmiy ishida OTMda tahsil olayotgan bo'lg'usi pedagog-psixologlarning kasbiy sifatlari o'rganilgan, unga ko'ra, ularda muhim kasbiy sifatlari deya aniqlangan: kommunikativ pragnozlashtirish- personalaro munosabatlar tizimida kommunikativ bashorat qilish va xodimlararo munosabatlarda ini tahlil qilish (pedagog- o'qituvchi, o'quvchi –ota-ona, pedagog-ota-ona, psixolog-ota-ona, psixolog- o'quvchi va boshqalar); kommunikativ egiluvchanlik – shaxslararo o'zaro ta'sirlarning turli vaziyatlariga adekvat ta'sir qilish olishning majmui; empatiya boshqa odamning ichki dunyosini hamda empatiya, hissiy qo'llab-quvvatlash, turli psixoemotsional holatlarni oldindan bashorat qilish va bunday holatda emotsionalardlik qilish kerak. muhim, muhim kasbiy sifatlarni rivojlantirishga xizmat uchun maxsus videotrening ishlab chiqarish [1,4,] Biz tomonimizdan olib borilgan tadqiqotlarda ham bo'lg'usi psixolog kasbiy sifatlarni tahlil qilishda bu kabi tadqiqotlarda dasturlarni tahlil qildi va milliy muhitimizga mos trening mashg'uloti dasturi ishlab chiqildi.

SP Jdanovaning “Psixolog talabalarning kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash” (2007), deb nomlangan tadqiqotda bo'lg'usi psixologlarning kasbiy rivojlanishini ta'minlaydigan bir butun kiyim sifatida ko'rib, ushbu tuzilma bo'lg'usi psixologning. kasbiy sifati rivojlantirishga yordam berish, malakali kasb egasining shaxsiyatlarini rivojlantirish, talabalarda muhim kasbiy majmuasini rivojlantirishga ilmiy yordam olib borilgan va ishlab chiqarilgan[7] chiqqanmiz.

Psixologiya yo'nalishi talabalari kasbiy shakllanishining nazariy asoslarini ko'rib chiqish quyidagi xulosalarni chiqarish berdi:

Shunday qilib, xulosa qilish mumkinki, bugungi kunda olimlarning psixologlarning kasbiy shakllanishini, jumladan, ularni oliy o'quvida o'tkazishda yurt tadqiq etishga bo'lg'an qatta kuch kuzatilmoqda. Bu, bir tomondan, psixolog professionalligini rivojlantirish, uning muvaffaqiyati, zamonaviy jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida shaxsiy o'sish, yosh avlodni tarbiyalashning alohida alohida o'z joniga qasd qilish hodisaning psixo yuqori ahamiyati, ondan, log kadrlarni tayyorlash jarayonini takomillashtirish maslasining dolzarbligi bilan asoslanadi. Bu hodisa ilmiy adabiyotlarda nisbatan xilma-xil tarzda talqin qilinadi, uning mohiyati, tuzilishini belgilashda bir xillik, aniqlik yo'q va ma'no jihatdan unga yaqin ishlamoqda .

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Alekseeva L.N. Lichnostno-professionalnoe stanovlenie va razvitie cheloveka: Monografiya / L.N. Alekseeva. - Arxangelsk: Pomorskiy universiteti, 2004. - 120 s.
2. Belyakova I.G. Vliyanie intensivno obucheniya na professionalno vajnye kachestva lichnosti o'qituvchi: Dis. ... kand. psixol. nauk: 19.00.13, Moskva, 2000 - 120 c.

3. R.Z.Gaynutdinov Dissertatsiya... nomzoda psixologicheskix nauk: 19.00.03, Tashkent, 2010. - 110 s.
4. Drujilov S.A. Individualnyy resurs professionalnogo razvitiya kak neobxodimoe uslovie stanovleniya professionalizma cheloveka // Mejdunarodnyy jurnal prikladnyx i fundamentalnyx issledovaniy. 2010. - № 5. - S. 145-148.
5. Egorov I.V. Dinamika vzaimosvyazi samootsenki va ijtimoiy-psixologik kachestv lichnosti studentov pedagogicheskogo vuza: Dis. ... kand. psixol. nauk: 19.00.05, Moskva, 2005 - 250 s.
6. S.X.Jalilova, F.I.Haydarov, N.I.Xalilova . Kasb psixosi.O'quv yordamlanma. 2010-13-25.
7. Yerebnenko O.A. Sotsialno-psixologicheskie osobennosti razvitiya imidja talaba vuza: Avtoref. diss. ... kand. psi. nauk / O.A. Yerebnenko. - Kursk, 2008. - 21 s.

